

דינא, אם ילך בסנדל זה שליח בית הדין לצורך כל שהוא, מי קפיד עליה דיינא? נמצא שסנדל זה מיועד אף להילוך, ולכן כשר לחליצה.

מתניתין:

חליצה בלילה חליצתה כשרה.

ורבי אלעזר פוסל. ולהלן בגמרא יתבאר טעם מחלוקתם.

חליצה ברגל שמאל של היבם חליצתה פסולה⁽⁹⁶⁾.

ורבי אלעזר מבשיר.

גמרא:

לימא בהא קמיפלגי תנא קמא ורבי אלעזר:

דמר, תנא קמא, סבר: מקשינן [מקישים] ריבבים [דינים] לנגעים, דכתיב: "כל ריב וכל נגע", ונגעים נראים לכהן דווקא ביום, דכתיב: "וביום הראות בו", וכיון שהוקשו

אבל סנדל של תקרובת עבודת כוכבים, דהיינו, שהקריבוהו ומסרוהו לפני הצלם לדורון⁽⁹³⁾, וכן סנדל של עיר הנדחת, וכן סנדל של זקן העשוי לכבודו, דהיינו לצורך תכריכי מיתה⁽⁹⁴⁾ לא תחלוץ בהם.

ואם חליצה, אף בדיעבד חליצתה פסולה⁽⁹⁵⁾.

והטעם, בתקרובת עבודת כוכבים, משום שאין לה ביטול לעולם, ועומדת לשריפה, ולכן נחשב כבר כאילו נכתת שעורו.

וסנדל של עיר הנדחת, גם כן עומד לשריפה, שהרי הדין הוא שכל שלל העיר ישרף.

וסנדל של תכריכין פסול לחליצה, משום שאינו עשוי להילוך.

אמר ליה רבינא לרב אשי: מאי שנא סנדל של זקן העשוי לכבודו שפסול לחליצה? משום דלאו להילוכא עביד! אם כן, סנדל דבי דינא, סנדל של בית הדין, שמיוחד לחליצה, גם כן יהא פסול, שהרי הוא נמי לאו להילוכא עביד, אלא רק לצורך חליצה בבית דין!

אמר לו רב אשי: אילו מסגני ביה שלוחא דבי

95. אבל בירושלמי [ה"ב] איתא: "הכל מודים בסנדל של עיר הנדחת שהוא כשר, דכתיב חלוץ הנעל מכל מקום". עיי"ש.

96. עיי' בנמו"י שהביא שנחלקו הראשונים בענין יבם איטר, אם חולץ בשמאלו שהוא ימין כל אדם, או שחולץ בימינו שהוא שמאל כל אדם, או שחולץ בשתייהן, או שאינו חולץ כל עיקר. עיי"ש.

93. כך פירש רש"י. ועיי' ברשב"א מה שהקשה עליו.

אבל הרמב"ן [וכן עוד ראשונים] כתב, דהיינו כגון שזבח בהמה לפני הע"ז, ועשה מעורה סנדל. וכן כתב המ"מ [פ"ד ה"כ].

94. כך פירש רש"י. והכי איתא ברמב"ם ובשו"ע. אבל בטור כתב, דהיינו סנדל שנקבר בו. וכתב שם בדרישה, שאף על פי שאיסור הנאה הוא, אין זה פוסלו, כיון שמצוות לאו ליהנות ניתנו.

מעשה של חליצה] **במוק** העשוי מלבד, אף שאינו של עור, וביחודי, דהיינו, שלא בפני שלשה,

ובלילה.

אמר שמואל: כמה רב גובריה [כמה רב כחו של רבה בר חייא] **דעביד ביחודאה**, שעשה את החליצה כשיטת יחיד! ובלשון גנאי אמר כך.

והוינן בה: **מאי קשיא ליה** לשמואל על מעשהו של רבה בר חייא?

אי זה שעשה חליצה **במוק** הוקשה לו, **הא סתמא תניא לעיל:** "בקב הקיטע, במוק, בסמיכת הרגלים", ולא שיטת יחיד היא!

ואי זה שרבה עשה חליצה **בלילה** הוקשה לו לשמואל, **הא** גם זה **סתמא תניא** במשנתנו, שחליצה כשרה **בלילה**!

אלא, זה שעשה רבה חליצה **ביחודי קא קשיא ליה** לשמואל. **היכי עביד ביחודי**, דהא **יחודאה קתני לה**!

דתנן: חלצה בשנים כשרים, או שחלצה **בשלשה בני אדם**, ואחר כך **נמצא אחד מהן**,

דינין לנגעים, אמרינן שאף דינים נעשים דווקא ביום. וחליצה דין הוא, שהרי גובה כתובתה על ידי החליצה⁽⁹⁷⁾, ולכן נעשית דווקא ביום.

ומר, רבי אלעזר, סבר: לא מקשינן ריבים לנגעים, ולכן חליצה נעשית בין ביום ובין בלילה!

ודחינן: **לא**. דעל כרחך **כולי עלמא** סוברים שלא **מקשינן ריבים לנגעים**. משום **דאי מקשינן**, הרי צריך לומר **שאפילו גמר דין בלילה נמו לא ייעשה**. והרי שנינו במשנה במסכת סנהדרין: "דיני ממונות דנין ביום וגומרים [את הדין] בלילה"!

אלא ודאי שלא בזה נחלקו.

והכא כהא קמיפלגי: מר, תנא קמא, סבר: חליצה בתחלת דין דמיא. וכשם שתחילת דין נעשית דווקא ביום, כפי ששינונו במשנה שהבאנו לעיל, אף חליצה נעשית דווקא ביום⁽⁹⁸⁾.

ומר, רבי אלעזר, סבר: חליצה כגמר דין דמיא⁽⁹⁹⁾. וכשם שגמר דין בין ביום ובין בלילה, אף חליצה כן.

רבה בר חייא קטוספאה עבר עוברא [עשה

97. בנודע ביהודה [תניינא אהע"ז סוס"י קי"ד] כתב, דלפי זה, אם היתה היבמה ארוסה לבעלה, שאין לה כתובה, חליצתה בלילה כשרה. אבל בישועות ישראל [סי' ה' ס"ק ב'] כתב דלא פלוג רבנן, ואף ככה"ג חליצתה פסולה.

98. כתב הט"ז [סי' קנ"ד סדר הגט ס"ק א'], דחליצה בלילה פסולה מהתורה. אבל בישועות יעקב [סי' קס"ט סק"ג] כתב

99. בביאור מחלוקתם כתב הגהות מרדכי, דר"א סבר שהחליצה כתחילת דין, לפי שעל ידה מתחילה היבמה לתבוע את כתובתה. ולדעת ת"ק

אבל בישועות יעקב [סי' קס"ט סק"ג] כתב

שבחליצה כתוב: "וחליצה נעלו מעל רגלו", ובמצורע כתוב: "על בהן רגלו הימנית". מה להלן, במצורע דימין דווקא, שהרי כתוב: "רגלו הימנית", אף כאן, בחליצה דימין דווקא.

ותמהינן: ורבי אלעזר לא יליף את הגזירה שוה "רגל" "רגל" ממצורע?

והתניא, רבי אלעזר אומר: מניין לרציעה [שרוצעים את אזנו של עבד עברי שאינו רוצה לצאת לאחר שש שנים] שהיא נעשית באזן הימנית?

נאמר כאן, ברציעה, "אזן", שכתוב: "ורצע אדניו את אזנו במרצע", ונאמר להלן, בצרעת, "אזן". מה להלן, במצורע, בימין דווקא, אף כאן, ברציעה, און ימין דווקא!

רואים שרבי אלעזר לומד את הגזירה שוה "אזן אזן" ממצורע לעניין רציעה, ואם כן, הרי הוא יכול ללמוד מאותה גזירה שוה של "רגל רגל" ממצורע לענין חליצה!

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רב יוחנן: מוחלפת השיטה במשנתינו. שבאמת רבי אליעזר, שראינו במקום אחר שהוא לומד גזירה שוה של "אזן אזן" ממצורע, על כרחך יסבור אף כאן שלמדים את הגזירה שוה, ולכן הוא סובר שצריך חליצה דווקא ברגל ימין. ואילו תנא קמא סובר שאין למדים את

מאותן שלשה, קרוב או פסול, כך שבסופו של דבר נמצא שחליצה בשנים, חליצתה פסולה.

ורבי שמעון ורבי יוחנן הסנדלר מכשירים⁽¹⁰⁰⁾.

ומעשה באחד שחליץ בינו לביןה [שהיו שם רק הוא ויבמתו] בבית האסורים, ובא מעשה לפני רבי עקיבא והכשיר את החליצה.

ואמר רב יוסף בר מניומי [אמר רב נחמן]: אין הלכה כאותו הזוג, דהיינו, כרבי שמעון ורבי יוחנן.

על כל פנים, רואים שמי שמכשיר חליצה ביחיד, רבי עקיבא הוא, וזו שיטת יחיד!

ואי בעית אימא: כולחו נמי, כל אותם דברים שעשה רבה יחידא קתני להו.

דתניא: אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: אני ראיתי את רבי ישמעאל בן אלישע שחליץ במוק, ביחיד, ובלילה.

שנינו במשנתנו: בשמאל חליצתה כו'.

מאי טעמא דרבנן, שסוברים שחליצה בשמאל פסולה?

אמר עולא: ילפינן בגזירה שוה "רגל" "רגל" ממצורע.

וכשמת פקע איסור מיתה, ועדיין יש עליה איסור לאו. והחליצה שמפקעת את איסור הלאו כגמר דין דמיא.

100. באו"ז כתב בשם רש"י, דדווקא בשנים מכשירין. אבל אם חליץ בפני אחד חליצתו

הרי היא כגמר דין, לפי שעל ידי החליצה נעשית הכתובה כגבויה.

ובאור זרוע כתב, דטעמו של ר"א, לפי שיבמה לשוק בלאו, ועל ידי החליצה הוא מתחיל להתירה. ולת"ק החליצה כגמר דין, לפי שבחיי בעלה היתה באיסור מיתה על כל העולם,

הגזירה שוה, ולכן אין צריך דווקא ברגל ימין.

רבא אמר: לעולם לא תיפוך את השיטה. שדווקא לענין רציעה סובר רבי אלעזר שאפשר ללמוד את הגזירה שוה, משום ששתי המילים "אזן" "אזן", שמהם למדים את הגזירה שוה **מופני**, מופנים הם, מיותרים. שהרי כל פרשת מצורע עני שכתובה שם המלה "אזן", מיותרת, ולדרשה באה, כדאמרינן במסכת מנחות. וגבי רציעה כתוב פעמיים אזן: "ורצע אדניו את אזנו", "וננת באזנו ובדלת". ועל כרחק אחד מהם מיותר לדרשה.

אבל המילים "רגל" "רגל", שמהם למדים גזירה שוה לענין חליצה **לא מופני** משני הצדדים. שאמנם המילה "רגל" הכתובה במצורע מיותרת, כפי שאמרנו, שכל אותה פרשה נאמרה לדרשה. אבל המילה "רגל" הכתובה בחליצה אינה מיותרת.

וסובר רבי אלעזר, שכאשר המילים שלמדים מהם גזירה שוה מופנות משני הצדדים, כלומר, כאשר שתי מילות הגזירה שוה מופנות הן, אזי אי אפשר לפרוך את הדרשה. אבל אם אינן מופנות משני הצדדים, אף שצד אחד מופנה הוא, אזי אמנם אפשר ללמוד גזירה שוה, אבל אפשר לפרכה.

ולכן שואלת הגמרא:

וכי לא מופני המלים "רגל רגל", עדיין מדוע אי אפשר ללמוד מאותה גזירה שוה? מאי פירכא איכא, איזו פירכא יש לגזירה שוה?

ומבארין: הכי **איכא למיפרך** את הגזירה שוה: **מה למצורע,** שיש בו חומרא יתירא **שכן טעון עין ארו ואזוב ושני תולעת** לטהרתו. ולכן אי אפשר ללמוד ממנו לחליצה.

מתניתין:

חליצה נעלו, ורקקה בפניו, אבל לא קראה "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו" **חליצתה כשרה**(101).

והטעם, משום שכתוב בענין החליצה: "ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו", ולשון "ככה" לשון עכובא הוא, ומשמע מלשון "ככה יעשה" שדווקא דבר שהוא מעשה מעכב את החליצה. לאפוקי קריאה, שאינה מעשה, אלא דיבור בעלמא(102).

וכדלהלן.

קראה את הקריאה, ורקקה בפניו, אבל לא חליצה חליצתה פסולה.

חליצה וקראה אבל לא רקקה, רבי אלעזר אומר: חליצתה פסולה.

שמעתין שלמדין שהקריאה צריכה להיות בלה"ק מדכתיב "ככה", קריאה מעכבא. עיי"ש.

102. הקשו התוס' לקמן [ק"ה ע"א, ד"ה ככה], למ"ד דעקימת פיו הוי מעשה, היכי ממעטינן קריאה?

פסולה. אבל הביא בשם ר"ח, דאף בפני אחד או בינו לבניה, ס"ל דחליצה כשרה. וכן כתבו התוס' ותוס' הרא"ש להלן [ק"ה ע"ב].

101. כתבו התוס' במס' סוטה [ל"ג ע"א, ד"ה ור' יהודה], דלשיטת ר' יהודה דס"ל בריש

רבי עקיבא אומר: חליצתה כשרה.

לאפוקי ריקקה, שאינה מעשה בגופו של האיש, אלא לפניו.

ב-קד אמר ליה רבי אלעזר: הרי כתיב: "ככה יעשה", ולשון "ככה" משמע לעיכובא, אם כן, למדים ממקרא זה: כל דבר שהוא מעשה מעכב! והרי ריקקה מעשה היא, ואם כן, צריכה לעכב!

ההרש (103) שנחליץ (104) [דהיינו, שחלצה לו יבמתו],
והחרישת שחלצה ליבם,

אמר לו רבי עקיבא: משם ראייה! הרי כתיב: "ככה יעשה לאיש", משמע, כל דבר שהוא מעשה של האשה בגוף האיש מעכב.

וחולצת לקמן (105)

בכל אלו (106), חליצתה פסולה (107).

מייבום, היינו דווקא לשיטת ר"מ. אבל לרבנן, אין חליצת קטן כלום, ולא נפסלה מייבום. והלכה כחכמים.

ותירצו, דמ"מ דיבור מעשה גרוע הוא יותר מריקקה.

106. במשנתנו לא נזכר דין שוטה שחליץ ושוטה שחלצה. וברמב"ם [פ"ד הל"טז] ובטור [אהע"ז קס"ט מ"ג] איתא, שחליצתן אינה חליצה. וטעמא, מפני שאין בהם דעת לחלוץ ולקרורות ולהבין.

א"נ, לא דמי למנהיג בקול, שהוא מעשה גדול. וכתב הרש"ש, דאולי נתכוונו למה שכתבו במס' ב"מ [צ' ע"ב], דהך דעקימת פיו הוי מעשה, היינו דווקא היכא דעל ידי דיבורו אתעביד מעשה. משא"כ הכא.

107. בהך דחרש וחרשת שחליצתן פסולה, איכא פלוגתא בראשונים בטעמא דהך מילתא: הרמב"ם כתב דהיינו לפי שאינם בני דעת, וחליצה צריכה דעת שניהם, ואלו אינם בני כוונה.

103. הך חרש, היינו חרש שאינו מדבר ואינו שומע, ככל חרש שדיברו בו חכמים.

אבל הרמב"ן [והרשב"א במס' חולין י"ב ע"א] כתב, דאין לפסלם משום כך, דכיון דב"ד עומדין על גביהן, ומורים להם לעשות החליצה כתיקונה, כוונתם כוונה. ואעפ"י שדינם כשוטה לכל המצוות, מ"מ דעה קלושה יש בו, ומועילה להחשב כוונה כשאחרים עומדים על גביו [וע"ע בבית מאיר אהע"ז סי' קכ"א, ובשו"ת חתם סופר אהע"ז ח"ב סי' ד', ובחי' הגר"ח הל' יבום פ"ד הל"טז].

חרש שמדבר ואינו שומע [כשאי אפשר ללמדו לקרות], כתב הריטב"א שחליצתו פסולה, לפי שאינו ראוי לקריאה.

ובקרית ספר [הל' יבום פ"ד] כתב, דכיון דכתיב "איש" בפרשה למעט קטן, למדנו שצריך שיהא בן דעת. ולא הוזכר בגמ' הטעם שאינם

אבל האבני נזר [אהע"ז סי' רכ"ה] כתב בדעת הראשונים, שחליצתו כשרה, וכן הוכיח בית הלוי [ח"ג סי' ב' אות ד'] מהשו"ע, וכ"כ בשאגת אריה [סוסי"ז]. וביאר הבה"ל, דה"ט לפי שאין החסרון בהם עצמם, אלא לפי שאי אפשר ללמדו.

104. ביאר הנמו"י, דבכל שמעתין נקט גבי יבם לשון "חליץ", משום שהיבם מסייע בחליצה, כיון שצריך שיתכוין לחלוץ כראיתא בגמ' לקמן [ק"ו]. אבל גבי חרש, שאינו בר כוונה, נקט לשון "נחליץ". וכן פירש הרמב"ם בפיה"מ.

105. כתב הר"ב, דהאי דחליצת קטן פוסלתה